

Тетяна Добко

**Семінар-практикум
«Організація довідково-бібліографічного обслуговування
електронними інформаційними ресурсами»**

У роботі семінару (наук. кер.: к. і. н., с. н. с., заввідділом НБУВ **Т. В. Добко**, к. т. н., с. н. с., провід. н. с. Інституту проблем реєстрації інформації НАН України **В. І. Кожешкурт**, учений секретар — заввідділом НБУВ **Т. І. Арсеєнко**) взяли участь 40 осіб.

Присутні ознайомилися з діапазоном інформаційного пошуку в БД, розглянули проблеми, які виникають при використанні зарубіжних електронних інформаційних ресурсів (ЕІР), формування фонду електронними ІР, питання поєднання традиційних (друкованих) і електронних видань, пошуку інформації та довідково-бібліографічного обслуговування, визначення потреб в інформації, вивчення переваг різних способів її надання (локальні й віддалені ресурси), від чого значною мірою залежить ефективність використання інформації споживачами. Електронні ресурси мають такі переваги: оперативність надходження матеріалів, зручність пошуку інформації. Однак є й недоліки: після закінчення терміну дії ліцензійної угоди (при віддаленому доступі) не можна послуговуватися ресурсами.

У доповіді «STN International в інформаційному забезпеченні науково-дослідних робіт», к. т. н., експерта Українського регіонального відділення Міжнародної академії інформатизації, **О. В. Васильєва** охарактеризовано колекцію БД, доступних у STN International® (The Scientific & Technical Information Network) — мережі науково-технічної інформації (НТІ), що функціонує на базі відомих інформаційних центрів — FIZ Karlsruhe (ФРН), Chemical Abstract Service (США), JICST (Японія), з'єднаних між собою високошвидкісними каналами зв'язку. Він розповів про спектр оперативного пошуку НТІ в 200 БД, які включають понад 350 млн записів практично з усіх галузей науки й техніки, дані та публікації про понад 15 млн хімічних сполук. У STN представлені реферативна, фактографічна, повнотекстова інформація патентів, статей з науково-технічних та економічних журналів, дані про комерційну діяльність промислових і торговельних компаній тощо.

Добко Тетяна Василівна, к. і. н., с. н. с., заввідділом НБУВ.

Т. В. Добко зазначила, що серед зарубіжних ЕІР у НБУВ важливе місце займають БД Інституту наукової інформації США (Institute for Scientific Information) — (ISI). НБУВ комплектується його виданнями з 1965 р. і нині має найбільшу їх колекцію в Україні. Використання цього універсального ІР дає змогу забезпечити ефективний пошук інформації, що становить інтерес, практично з усіх основних напрямів наукових досліджень. Найпопулярніші в користувачів — БД «Current Contents» та «Science Citation Index» (SCI), які є практично хронологією досліджень, що проводяться в наукових закладах різних країн світу. Ними інтенсивно послуговуються науковці, дослідники, читачі та абоненти бібліотеки. БД ISI — практично єдине джерело інформації, яке, крім бібліографічного опису й реферату публікації, містить відомості про пристатейну бібліографію.

Щорічні випуски SCI включають інформацію з 5600 найзначущих журналів, понад 1400 книг та збірників, які видаються у всьому світі з таких галузей знань: науки про Землю, фізика, хімія, математика, сільськогосподарські та прикладні науки, харчова промисловість, техніка, охорона навколишнього середовища, клінічна медицина, будівництво.

Останнім часом НБУВ отримує видання ISI на компакт-дисках (має компакт-диски «Science Citation Index» за 1986—1990, 1993, «Science Citation Index with Abstracts» — за 1991, 1992, 1994—1999).

Не змінюється читацький інтерес до БД «Art and humanities index» (мистецтво та гуманітарні науки), «Social Sciences Citation Index» (соціальні науки) й ін. У НБУВ накопичено суттєвий досвід практичної роботи з електронними ІР ISI при задоволенні різноманітних запитів користувачів, детально вивчені можливості системи. Зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій (ІТ) у світі, різноманітні форми подання даних і гостру необхідність науковців України в отриманні оперативної науково-технічної інформації, доцільно забезпечити цілеспрямоване комплектування всього спектра основних ІР ISI на

© Добко Т. В., Київ, 2002

електронних і друкованих носіях, а також надати онлайн доступ до якісно нового ІР — БД наукового цитування Web of Science з наступною організацією електронної доставки користувачам повних текстів потрібних первинних документів.

Шляхи комплектування іноземних видань, можливості доступу онлайн до найважливіших світових журналів висвітлила Т. І. Арсеєнко. Розглянуто БД ISI «Journal Citation Reports. Science Edition», яка подає об'єктивні дані про використання понад 4600 наукових журналів з природничих наук та техніки навчальними й науковими закладами різних країн. Інформація, наведена в ретельно складених статистичних таблицях, систематизована за різними показниками (загальна кількість посилань, продуктивність журналу та ін.), доцільна в процесі раціонального управління поточними та ретроспективними журнальними фондами. Особливо важливими є визначені показники імпаکت-фактора (показник впливу журналу, розрахований на основі публікацій двох попередніх років) та показник відгуку на нього, що включають ідею оцінки таких аспектів, як цитованість та продуктивність. Доповідка охарактеризувала використання БД «Journal Citation Reports» ISI при формуванні валютного замовлення на придбання періодичних видань для бібліотек установ НАН України. В умовах жорсткого фінансового обмеження значна увага надається оцінці та вибору джерел інформації.

Про світову науково-технічну інформацію на компакт-дисках, доступну науковцям України за посередництвом ІПРІ розповів В. І. Кожешкурт. Передумовою ефективної роботи науководослідних і дослідно-конструкторських організацій та установ, наголосив він, підготовки кадрів різних рівнів є забезпечення їх сучасною оперативною та повною світовою НТІ.

Найбільший практичний інтерес мають багатогалузеві БД ISI та ВІНІТІ. ІПРІ займається поширенням БД ISI «Current Contents» з 1994 р., отримавши ліцензію на розповсюдження всіх серій цих ЕІР на території України. Крім прямого доступу до БД, в ІПРІ інформація за галузями та розділами «Current Contents» надається споживачам і на дискетах або компакт-дисках. Для розповсюдження в країні підготовлено 50 компакт-дисків (охоплюють період з жовтня 1994 по грудень 1998 р.). У 1999—2001 рр. дослідники мали доступ до розділів БД вибірково. Крім пошуку інформації в БД, ІПРІ на замовлення користувачів надає можливість замовити ксерокопію повного тексту статті й отримати її протягом п'яти днів.

Доповідач поінформував про створені та доступні всім зацікавленим БД online («Навчальні заклади м. Києва», «Промисловість м. Києва», «Наука», «Документооблік», «БД малих архітектурних форм м. Києва», «КАДАСТР», «Енергопостачання столиці», «Туристичні організації м. Києва», «Підприємства готельного господарства» та ін.) з Реєстру інформаційних ресурсів м. Києва через комунікаційний вузол ІПРІ НАН України (<http://www.ipri.kiev.ua/gir>).

Завсектором НБУВ Л. П. Польовик прокоментувала особливості роботи з БД ISI на компакт-дисках. Вона зазначила, що покажчики ISI є складною інформаційно-пошуковою системою. Робота з нею потребує великих інтелектуальних зусиль, знання її структури, діапазону пошуку та особливостей.

Результати дослідження наукового потенціалу та продуктивності діяльності вчених України за БД «Science Citation Index» відбито в доповіді м. н. с. НБУВ Н. С. Дацькової, к. і. н., с. н. с. Т. В. Добко, н. с. НБУВ Н. І. Моїсеєнко. З метою вивчення ІР ISI у НБУВ було проаналізоване відображення публікацій українських учених у БД «Science Citation Index» CDE (CD-ROM Edition) за 1986—1999 рр. Результати дослідження зведено в таблиці, складені за регіонами, установами, видами публікацій, мовами. На їхню думку, БД ISI слід розглядати як один з важливих інструментів бібліографічного пошуку, наукометричних та бібліометричних досліджень, вивчення, зіставлення і комплексного аналізу показників стану науки й перспективних її напрямів.

Правовий консультант Консультаційного центру «Правничка клініка» при Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» Т. В. Бессараб висвітлила питання правового забезпечення використання ЕІР на підставі аналізу українського та міжнародного законодавства та практики укладання договорів. Репертуар, доступ і використання ЕІР визначаються ліцензійною угодою, укладеною між виробником ресурсів і споживачем інформації.

Головний бібліограф НБУВ В. А. Шкаріна дослідила проблеми використання баз даних EBSCO Publishing: online та CD-ROM, які надійшли до бібліотек і наукових закладів України завдяки широкомасштабній науково-дослідній програмі *EIFL Direct* (Електронна інформація для бібліотек), що є спільним проектом інституту «Відкритого суспільства» та корпорації *EBSCO Publishing*. У нашій країні програма працює з 2000 р. за сприяння Міжнародного фонду «Відро-

дження». На сьогодні нею охоплені понад 160 бібліотек та інших установ України. EIFL Direct включає дві системи: електронні журнали та бази даних (БД). Режими доступу — online через мережу Internet та компакт-диски (CD/DVD-ROM). Переважна частина інформації — суспільної та гуманітарної тематики; природничі науки та техніка представлені обмежено, медицина виділена окремою БД. До послуг користувачів — доступ до понад 3 тис. повнотекстових електронних журналів, близько 1300 брошур, понад 150 газет, текстів інформаційних стрічок шести найбільших служб новин, бюлетенів і довідників відомих наукових видавництв.

Доповідачка проаналізувала можливості пошукової системи EBSCO, їх структуру, зміст. Нині це найбільше за обсягом електронне зібрання зарубіжної бібліографії та повних текстів з широкого спектра суспільних та гуманітарних дисциплін, а також з медицини. Поряд з БД ІНІСН РАН, ВІНІТІ та ДЦНМБ Росії вони є тими зовнішніми ІР на електронних носіях, що практично без дублювання доповнюють наші власні (БД «Україніка наукова») і тому так необхідні українським науковцям. У відділі довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ розроблено інструкцію, яка допоможе українським бібліотекарям професійно використовувати БД EBSCO в системі інформаційного сервісу.

Про проблеми інформаційного забезпечення досліджень з ядерної фізики йшлося в доповіді

к. ф-м. н., с. н. с. Інституту ядерних досліджень НАН України В. І. Третяка. Він зауважив, що потреби в оперативній інформації найхарактерніші для природничих і технічних наук.

Учасники семінару підкреслили необхідність надання повнішої та оперативнішої інформації про існуючі БД, яка має включати в себе головні їх характеристики: назву, дані про виробника, тип, зміст, предметну галузь, обсяг, ретроспективу, мови тощо та дані про можливості доступу до ЕІР, місцезнаходження БД у фондах конкретної бібліотеки або науково-інформаційного закладу. Актуальним завданням для формування бібліотечних фондів є розробка комплексної методики відбору друкованих і електронних ресурсів.

Під час обговорення доповідей наголошувалося на необхідності розширення спектра та тематики БД провідних світових виробників, забезпечення вчасної передплати іноземних періодичних науково-технічних видань. З цією метою НБУВ доцільно підготувати пропозиції до Міннауки з організації та проведення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення використання науковцями України досягнень світової науки, виходячи з сучасного розвитку інформаційних технологій та потреби розробки наукоємних напрямів.

Коротко

У НБУВ розгорнуто книжкову виставку наукової продукції Інституту політичних та етнологічних досліджень НАН України, відкриту 1 лютого 2002 р. На ній представлено понад 250 наукових видань з фондів Бібліотеки з питань етнологічної специфіки, характеру та особливостей політичного процесу і політичної культури в минулому і сучасному Україні, релігійної ситуації та взаємовідносин різних конфесій тощо.

Перед присутніми виступили генеральний директор НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко, директор Інституту політичних та етнологічних досліджень НАН України, акад. НАН України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки І. Ф. Курас, директор Інституту української книги НБУВ, акад. НАН України, Герой України П. Т. Тронько, відомі вітчизняні вчені-політологи, автори солідних наукових монографій: Ю. Левенець, В. Масненко, Ю. Шаповал та ін.

Установа видає «Наукові записки», науково-популярний журнал «Діалог», є співзасновником «Українського історичного журналу» та журналу «Людина і політика».

*Інформація
Культурно-просвітницького центру НБУВ*